

Maria Borciuch

Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej

TEKSTY GWAROWE Z HREBENNEGO Z KOMENTARZEM JĘZYKOWYM

Texts in Hrebenne sub-dialect with annotations

ABSTRACT: Hrebenne is a village right next to the Poland-Ukraine border, within Tomaszów Lubelski county (powiat), Lublin Voivodeship. After World War II, nearly all village inhabitants of Ukrainian ancestry the Ukrainian South-western dialects typical for Upper Dniestrian region, were resettled to the Recovered Territories. Texts taken down in 2001 are a document, as they comprise registered, original utterances of the oldest inhabitants whose language had been formed before World War II. This archaic form of the dialect disappeared together with its users, whereas younger generations (few representatives still living in Hrebenne) have spoken a degraded form with significant influences of Polish or literary Ukrainian. The dialect spoken in Hrebenne, just like other dialects of the southwestern Ukrainian dialect, is characterized by relatively high phonetic variability in comparison to other Ukrainian dialects. This primarily results from the influence of accent on the vowel system and – independently of the accent – of soft consonants on vowels. These phenomena may be primarily observed while taking down free utterances.

KEYWORDS: dialect, texts in dialects, Ukrainian Upper Dniestrian dialects in Poland, influence of accent on vowel system

Hrebenne to wieś położona tuż przy granicy z Ukrainą w powiecie tomaszowskim, województwie lubelskim. Autochtoniczni mieszkańcy nazywają swoją wieś *Hreb'eniv* (*Hreb'eniŭ*, *do Hreb'enova*), chociaż mają świadomość, że oficjalna nazwa brzmi *Hrebenne*.

Do II wojny światowej tę wieś, podobnie jak i inne wsie okoliczne, zamieszkiwali prawie wyłącznie Ukraińcy, których po zakończeniu wojny wysiedlono: w 1946 na Ukrainę i 1947 roku w ramach „Akcji Wisła” na Ziemię Odzyskane. Z relacji mieszkańców wynika, że pozostało tylko kilka rodzin, tych którzy pracowali na kolei. Mieszkańcy Hrebennego pochodzenia ukraińskiego posługują się

zachodnioukraińską gwara typu naddniestrzańskiego. Gwara ukraińska przez stulecia była jedynym sposobem komunikowania się tej ludności chłopskiej. Używana była do codziennego porozumiewania się w kontaktach rodzinnych i towarzyskich, służyła jako język zawodowy (rolniczy, rzemieślniczy), obrzędowy.

Język polski przyswajany był przez nich w różny sposób, najczęściej poprzez naukę w przedwojennej szkole. Jednak, jak sami informatorzy stwierdzali, była to raczej bierna znajomość języka, a po polsku zaczęli mówić dopiero po przesiedleniu na ziemię północnej i zachodniej Polski, gdzie znaleźli się w otoczeniu ludności polskojęzycznej.

Gwary naddniestrzańskie na terytorium Polski obecnie występują wyspowo na obszarze nie większym niż terytorium dwu gmin i wyspy te znikają stopniowo wraz odejściem najstarszych mieszkańców. Ich nosiciele na co dzień posługują się językiem polskim w kontaktach z Polakami na gruncie prywatnym i zawodowym, w urzędach. Bliskości systemów ukraińskiego i polskiego, przy powszechnym już bilingwizmie Ukraińców w Polsce, powoduje wyzbywanie się gwary ukraińskiej nawet w kontaktach codziennych.

Teksty zapisane zostały przez przeze mnie w Hrebennem w roku 2001. Badania prowadzone były w sytuacji „półoficjalnej”, wprawdzie jako eksplorator byłam osobą z zewnątrz, ale bliski kontakt z moimi informatorami uzyskiwałam dzięki prowadzeniu rozmowy w znanej mi od dzieciństwa gwarze nadszańskiej.

Prezentowane tutaj teksty dotyczą życia codziennego, wspomnień z dzieciństwa, zdarzeń mniej lub bardziej niezwykłych, obrzędów, zwyczajów itp. Informatorami były osoby urodzone w latach 1927–1933, dwujęzyczne, a systemem prymarnym dla nich jest gwara ukraińska. Większość informatorów ukończyła 7-klasową szkołę podstawową; część z nich przebywała poza swoim rodzinnym środowiskiem (tj. podczas nauki zawodu i praktyki w zakładach usługowych i rzemieślniczych).

Gwara Hrebennego wykazuje stosunkowo dużą w porównaniu z innymi gwarami ukraińskimi wariantywność na płaszczyźnie fonetycznej. Wynika ona przede wszystkim z wpływu akcentu na wokalizm i – niezależnie od akcentu – spółgłosek miękkich na samogłoski.

W omawianych gwarach nieakcentowana samogłoska *o* może zbliżać się artykulacyjnie do *u*, np.: *ʋ m'ako^ortyvuy, ɸ pɫ'ecuvy, zi sme^otano^oʒu, pɪt str^oiχu^oʒu, suɫ^oomuʒu, ʒ vuɫ^oyvo^oʒu, du tak^ooʒi s^oaršu^oʒi b'apki*. Jest to tzw. „ukanie”, które uznawane jest za jedną z fonetycznych właściwości dialektu południowo-zachodniego.

Nieakcentowane *e* ulega zwężeniu do *y^e*, *y* lub *i*, np.: *ɕ cyb^euʒyju, s k^eutyju, znaʒ^ei^ete, k^eaʒyty^e, uh^eɫid^eajite^e*.

Zbliżenie *o* do *u* i *e* do *y*, *i* w badanych gwarach nie występuje konsekwentnie.

Obniżenie samogłoski *i* do *e* w pozycji akcentowanej występuje w czasownikach z II koniugacji typu *doʒⁱ'ity, stoʒⁱ'aty*. Zjawisko to odnotowano w formie 3 os. l. poj. czasu teraźniejszego, w l.mn. czasu przeszłego i w bezokoliczniku (tylko

w czasownikach na *-ity*), np.: *na pułudne tre duj'ety, ny k'aždi deś miu skruj'ety, kryj'ety pu kav'alčyku, stu'et iak syru'ta, stu'et, vun'a vže še buj'et*.

Omawiane zmiany nie zachodzą w pozycji nieakcentowanej, por. *m'ama d'oijt, mus'ovo vže ji v'ydujity*.

W gwarach okolic Hrebennego etymologicznego *a* po spółgłoskach miękkich i po funkcjonalnie miękkich *č, ž, š, r'* może być artykułowane jak *e, 'e, 'ê, 'e', 'i', 'i, y^e, y*. Jest to cecha występująca niekonsekwentnie: *bad'yl'i^e, bulbu^ov'yńe, kł'oče, t'erńeⁱ, v'isil'ê, v' vuł'oši, zb'ižy^e*.

Po spółgłoskach tylnojęzykowych *y*, zależnie od pozycji akcentowej, wymawiane jest jak *y^e, 'e, 'ê, e', i, 'i*. Pod akcentem zanotowano rozszerzenie i obniżenie artykulacji *y* do *y^e, 'e, 'ê*: *dušk'y^e, d'iu'k'ê, hrušk'ê*, natomiast w pozycji nieakcentowanej do *'i*, rzadziej *'e* lub *e'*, *y^e*: *b'apky^e, haj'iu'ki, i'uške, kn'yške^v*.

W badanych gwarach nastąpiło stwardnienie niektórych spółgłosek. Stwardnienie *r'* w gwarach okolic Hrebennego odbyło się konsekwentnie, np. *b'ura, rat 'rząd', husp'odara, t'emryva, pudv'ire, pr'ed'vo, pur'ytki, vyč'eraty, zvar'u, hur'y'čo*. Odnotowano też przykłady z wydzielonym *i*, np. *v'ir'iat', za pur'i'atkom*. Formy z *i* występują tylko u niektórych informatorów.

W kilku wyrazach widoczne są ślady miękkości *č*, np. *hur-'eče, pr-'ety, hur-'e'či*.

Stwardnienie miękkiego *c'* w sufiksie *-ec'* zapisano między innymi w następujących przykładach: *hurn'ec, hust'yne^vc, χł'ope^vc, vdiv'ec, sti'ec*. Cecha ta wyróżnia gwary dialektu południowo-zachodnioukraińskiego.

Spółgłoski *d, Ā, z, s, n, t, t* w gwarach okolic Hrebennego nie ulegają zmiękczeniu przed *-i* pochodzącym z dawnego *o* i przed przymiotnikową końcówką *-i* (= **-yj = *-yjb*)¹, np.: *łiško, sil, dim, nast'ilnyk, hnił, žilnyk; tvyr'd'i, b'osi, p'łask'ati* i in.

Gwary naddniestrzańskie należą do tych gwar, w których następuje ubezdźwięcznienie spółgłosek dźwięcznych pod wpływem asymilacji i niezależnie od niej w wygłosie (przed pauzą),² co ma miejsce także w gwarze Hrebennego: *na toj torχ f'punyd'itok, mak'itra s'k'ute^vju, buu mit, vit'χ'aty, t'aško, sułotki uv'es, vit' t'eby, p'it p'aχamy, kš'onc pušvit'yū, v'ed'uk šv'iat'oho, napyr'it i'šou, pryv'is čat'yny*.

Przed spółgłoskami sonornymi, przed *i* i *v* stosunkowo często spółgłoski zachowują dźwięczność, np. *p'yryd v'isil'êm, pid'v'erbuju, v' nas, v' m'ostaχ, v' iav'ožni, v' l'is'i, pid'rat, p'upid v'iknamy*.

Mniej licznie notowano przykłady, gdzie bezdźwięczna spółgłoska wygłosowa udźwięcznia się przed dźwięczną spółgłoską nagłosową drugiego wyrazu, np. *brađ buu, iag buduv'aty, iag haj'evuho zub'ačyły, naz_b'uło šim, naz_b'uło tr'oje*,

¹ Ф. Жилко, *Нариси з діалектології української мови*, Київ 1966, s. 180; K. Dejna, *Gwary ukraińskie Turnopolszczyzny*, Wrocław 1957, s. 33–34.

² Ф. Жилко, *Нариси з діалектології...*, s. 180.

pidruk^loju, jag h'ołod buu, tag b'uło aź du nuv'oho r'oku, deż d'ido mau, tyh d'it'yi, pidhur'u.

Dość liczne są także wypadki zachowania bezdźwięczności przed spółgłoskami dźwięcznymi typu: *tyx żyd'iu, vis v'yt'ahnuły, miix b'uty, brat buu, z'aklat z'likvid'ujuť, tyx bag'ażiu, tyx d'it'e'i, v'ynis hur'iuiki, xtop buu* itp.

Dźwięk *v* zajmuje odrębne stanowisko, ponieważ w wygłosie i na końcu sylaby wymawiany jest jako *u*, np. *vin tak lub'yu, brat xud'yu, pudyv'yu si, buyim xtopcyem.*

W omawianych gwarach odnotowano jednak i takie wypadki, gdzie wymowa *v* nie uległa zmianie: *duxuv'av si, kaz'av ży b'udu, piš'ovjem, pryim'avim, narud'yu si, zapizn'av sy.*

Teksty zapisane są w transkrypcji fonetycznej używanej w dialektologii polskiej. Oto wykaz znaków:

o^u, u^o – dźwięk pośredni między *o* i *u*

y^e, e^y – dźwięk pośredni między *y* i *e*

ê – *e* o podwyższonej artykulacji

eⁱ, i^e – dźwięk pośredni między *e* i *i*

ł – spółgłoska przedniojęzykowo-zębowa

u – u niezgłoskotwórcze

Wybór tekstów

O wypieku chleba

K M [...] *napy^rit ruščyn'aty / mułuk'o / ta kur'ovy kuł'ys b'uty / mułuk'o čy kvasn'e v'yław zu sme^rtano^uju zu fsm/ čy tak'oho mułuk'a / ruščyn'yty // d^riżży / tr'oška c'ukru d'aty žyby r'ušyło si // ftud'y vytyv'aty v d'išku i l'ety mułuk'o / i tak'e zrub'yty ritk'u tak'u tu / ruščyny / ritk'u // jak to vže si zač'eto r'uχaty / tud'y mis'yty dudav'aty muk'ê / i ruk'oju mis'yty na h'usto / žyby možna b'yło / na h'usto tak žyby m'ożna b'uło v bl'ašku vž'aty / ne l'ety t'iko tak h'usto / hušč'iš:y žyb'y m'ożna b'uło v bl'ašku //*

nȯ* i še v blašk'aχ si r'uχaty m'ušilo / tu v blašk'aχ pidrusło / a f_{tim} čaš'i f_piecu pał'yto ... [E.: a vy v blaszkach pekły, vasza mama?] tak / m'ama vže v blašk'aχ pe^rkł'a // [E.: a mały u vas taki koszyczky?] ne / v nas k'ošyčki ny b'uło*

[E.: a v Verbycy buły ti koszyczky.] *ja zn'aju zn'aju ti k'ošyčki / aty ne m'ama t'oho ne / v nas to ny b'uło / vid r'azu v blašk'ê // a ja ny r'as tak'yo pub'ihła pu tuv'aryškaχ sv'oijχ / pu kul'iž'ankaχ / a tam jak typ'erijka l'ito / na kap'uści / na łystk'ovy kap'usty / br'aty na tu łup'atu y... t'oho / zrub'yty toj bux'onok / sk'ista na tu kap'ustu / łyst'ok / i na tu łup'atu / tam fsad'yty i to pyekł'y //*

*a ja / pryšťa du d'omu / m'amo py^eč'it' na kap'ušci / to tak'êj d'obri χlip ! / bu to
 tyst'ok si spik / fajni χlib buu smačn'yj // ny_r'as m'ama tam fsad'yta z iud'en na tim
 tystk'ovy / a tak tu blašk'ê b'uły // a zn'aju b'uły ti k'ošyčki ży to ... / 'ały my ny to...*

[E: a zvidky vy znajete koły xlib vže speczenyj i treba joho vytiahaty ?] to
 v'ydno / zn'aje / m'ama zn'ała sk'ilko v'in m'aje syd'ity // [E: zygarka ny mały
 a znały?] zyg'arka ny m'ały tak / vun'y si dyv'yły / utvur'ały / dyv'yły si jak v'in vže
 buu pryh'n'ičeni / vže v'yris tak jak m'aje b'uty / tudy še bl'ašku prytihn'uła / še
 sprubuv'ała / čy v'in ny ny dudn'yt / v'in vže pid'is...

[E: a jak dudnyt to vže?] no vže / jak vže dudn... toj / vidbyv'aje te / tu v'in vže
 je sp'ečyni // a ny ras še bl'ašku pyryvyn'uła še pi_łsp'odom si pudyv'yła čy toj //
 ludy m'ały sv'oju pr'aχtyku // pr'ošu br'aty / by'it' ! (zwrot do eksploratora) // to vže
 pamni't'aju / a p'otim vže sam'a_m py^ek'ła / i_ak_ismo vyrn'uły šud'a tu vže sam'a_m
 py^ek'ła_łtim [...]

Obróbka lnu i konopi

*s'ijały kunupl'i / s'ijały ten... / s'ijały kunupl'i / tu ja vže sam'a_ł kunupl'a_χ rub'yła...
 [E.: jaki konopli majut' zernatka, taki mańni jak ten ?] ten ies tak'êj p'ask'ati stysk'ej
 / to jes tak'i d'ribn'ese'n'ki / s'yvi tak'ei / tak'i d'ribn'eńki s'yvi tak'i kruht'i / kunupl'i...
 [E.: posijały iszczo?] // nopusi'iały / torus'to tak'evy'yke / te bad'y'le tak'evy'yke tvyrde
 / vhu'i m'ało vun'o naš'ine / to zbyr'ały [E.: rızne je našinia, każut' jakiś p'oskinni ?]
 a to / p'ońiš t'ymy naš'inamy / ja zn'aju ży m'oia m'ama χud'yła i vybyr'ała // udn'i
 b'uły zy'eni kunupl'i a dr'uhi vže b'uły pryst'yhti // i to χud'yły vybyr'ały // ųazyły]
 vo pu ti ž'ałci vyryv'ały / vji'z'ały // o ia vže pamni't'aju jak muč'yty vuz'yły / tam pit
 k'orńi / tam tak'i b'ahna b'uły //*

[f_k'orńaχ tam pit k'orńamy tak'i b'ahna b'uły / bu'oto // to^u v'ybrały v'ybrały
 ti kunupl'i / zmułut'yły te naš'ine / p'otim vul'ij b'yły / s_ł'oho naš'ine / a s_ł'
 ų'oho bad'y'le / to vy'yke rus'ło / i s_ł'oto bad'y'le / p'otim vji'z'ały / i vuz'yły pit
 k'orńi / tam tak'i b'ahna i tam zak'opuvały_łto // ųazyły žink'ê ųazyły y... / vd'ih'ały
 si_łsp'odni / pu sam'i ti / l'izy_łte bu'oto i muč'yły to / ti kunupl'i // a vje'z'ały tak
 /_łtak'i ti / p'orcii ma'łi vie'z'ały... [E.: na taki ma'łi snupki ?] na tak'i ma'łi sno^up'k'ê
 vji'z'ały..

[E.: vuny še jakoś nazyvały ti snopki?] i vun'y to / šoś ny zn'aju jak to še nazyv'ało
 / i ne zn'aju sk'ilko vun'y tam m'ušity hn'yty tam_łtim bu'oti (śmiech) sk'ilko to
 m'ało b'uty ny zn'aju / p'otim ž'izdyły bu vže myn'e br'aty het /_łk'orńaχ m'ała m'ama
 č'otku / myn'e tam vže br'aty / m'ama puł'izta / ųato na b'eryzi / m'ama vyk'id'ała tam
 s_ł'oho bu'ota / k'ilko tam vun'o hn'yło // tudy 'vezły du rik'ê i pułusk'ała_ł'oho
 bu'ota

[E.: to buło pravdyve bu'oto?] pravd'yve bu'oto / tak'ê bu'oto b'uło / tak'a vo^ud'a
 s... bu'otom // a to deś ny b'uło h'byb'oke / bu to ųazyły žink'ê i tam muč'yły / k'ażdi

syb'i zaznac'lyu de m'aie sv'oje / pat'yk / tag_b'uło // i p'otim vuz'yły / na b'erix
 vykidała m'ama / t'ato tam zb'yrą na vis / vuz'yły du řík'é / to pułusk'aty / pułusk'aty
 i suš'yły // na s'oncy tak] ȳo purus:t'eluvaty / suš'yły / i ĵak to v'syuxło tu tu v'iz'aty f
 tak'i pamnit'aju v'ękši vže tak'i / du_k'upy br'aty ti mał'i / vže v'ękši tak'i v'iaz'aty //
 i vzyń'i to t'ip'aty // še br'aty na p'iec / tak'i p'iec'y b'uły vy'ełyki ĵak ĵa vam puvid'ata
 žy m'ożna b'uło sp'aty na nim // to si pał'yto f_k'uxny / ny ras χlip_py'eły b'uło
 hur'eče / še] i k'łaty ti / to vy'ełyki b'uły / k'łaty i to še suš'yły //

i b'uła tak'a t'ernyća nazyv'ata śi tak'a dyryv'ana / i ta / to tak'a b'uła spy'ci'jalna
 // t'uĵka r'učka / a tu b'uła / i tam tak p'itpyx'aty i tak to / to śi tak ĵak v'syuxło / suł'e
 b'uło vun'o śi tak m'ń'ato i te / v'idlit'ato te / ĵno śi t'ys'ato te pr'ydyvo // a to v'idlit'ato
 ĵak b'uło suł'e [E.: a szo to vidlitało?] no to bu vun'o mało tak'e / tak'u ubud'ovu še
 / f_syryd'yni b'uło pr'ydyvo tak'e / a te te t'erni fšo v'idlit'ato bu to...

[E.: a terńa] te t'erni' bu to tak'a t'ernyća (śmiech) [E.: to na ternicy terły czy
 t'ipaty?] t'ip'aty / tak'a b'uła / tak'a vo b'uła d'ouha z'r'obtyna / bu ĵa vže p'alci tam
 p'x'ata / t'k'a b'uła d'ouha z'r'obtyna i i t'uĵka b'uła na ĵak'ełis zav'isał žy to / sp'id
 buų / b'uła d'oška i b'uło d'vi tak'eł d'ir'i / o / i tu b'uła d'ir'a i tu b'uła d'ir'a / čy
 tu b'uła d'ir'a ? // i t'uĵka / i to b'uło na d'oli t'k'a d'oška / b'uło t'k'eł d'vi d'ir'i //
 a z'verxa b'uła tak'a / špič'asta udn'a d'oška / i na ĵak'ełis zav'isał // vun'a b'uła
 tu prymuc'ovana / a t'uĵka / b'uło tr'ymaty ruk'oju // i t'uĵka t'eju ruk'oju tak_uo
 p'idnus'yłysty / a t'eju ruk'oju tam p'it_to p'it_toj i tak / i tak to t'ip'aty (śmiech) // to
 tr'udno upuv'isty // i to v'idlit'ato no śi t'ys'ato te pr'ydyvo //

[E.: a szo z tym robyły szo vidlitało?] a ne to / to vykidało śi vže / a te pr'ydyvo
 zb'yr'aty / p'otim b'uło tak'e / čys'aty še' / buų buų tak'ej sił' / i b'uło nabyto čv'ełyju
 / tak n'avye't d'osył h'usto [E.: i ĵak to nazyvały?] to ĵa ny zn'aju / čys'aty / du č'esańe
 to dav'aty [E.: szczitka toho ny nazyvały?] šč'itka deś no / du č'esańe //

i to tak p'otim / a to rimn'eńko b'uło bu to ĵak d'ouha ta kunup'a / tu d'ouho
 ĵe d'ouhi jest / te pr'ydyvo // t'iko ĵho še na tim čys'aty / z ĵidn'oho b'oku / p'otim
 br'aty z dr'uho b'oku i tak'e čyst'eńke vyxud'yto / pr'ydyvo / a te šo śi t'ys'ato na
 tył čv'ełax / tu k'łoče nazyv'aty / to vže b'uło tak'e p'imńate // a te zb'yr'aty tak
 rimn'eńko v'iz'aty p'otim byz'lymy žink'é p'ieły //

[...] a [s_kunup'el tak'e d'ouhe b'uło te pr'ydyvo / čyst'eńke vže / ĵuh'o vže to
 pyryčys'aty / bu te šo śi t'ys'ato na dr'otax tu vun'o b'uło / tak ĵak v'ouna ȳo // tu p'ieły
 tak / hr'upše deś na šoś ny zn'aju / na ĵak'is tam m'išk'é // a te tu p'ieły tak tun'eńko /
 pyrypr'ošuju / m'aty t'k'u kud'elu / nazyv'ata śi kud'ela //

kav'atok patyk'a / aty vin buų tak h'arno z'r'obtyni / kav'atok patyk'a i tak toĵ
 patyk skr'učuvały tu / te pr'ydyvo / te d'ouhe na toĵ patyk / i zav'iz'aty v huř'i
 zav'iz'aty tak / ne f_s'ańim d'oli bu tu / bu t'uĵka / i to p'idn'esty / i v ł'avci zrub'yły
 d'iru / typ'er n'avye't ny] ma tył ł'av'ok / typ'er by to ny rub'ȳu / v ł'avci pamnit'aju
 łavka b'uła p'upid v'iknamy i b'uło dež zy try d'ir'i / bu to vzym'i žink'é s'xud'yty
 s_kud'elamy / v'ečyr d'ouhi / spiv'aty / p'ieły / i toĵ druk p'idnus'yły s_tym pr'ydyvom

/ řimn'eńke tak na tim... [...] tak m'ity h'arno pr'ysty / ja vže tyš prubuv'ała t'iko my'eńi ny vyxud'yło / bu to tre b'uło m'ity puťih'aty / bu to b'uła d'ouha ta... //

i p'otim to deś ti nytk'ê mut'ały na tak'e mutuv'yło / tak'i m'itki rub'yty / vjez'ały žyby to ši ny pup'utało / ny pumut'ało / i vuz'yty deś y... / na jak'is varst'aty / v nas ny b'uło f_syl'i tyx varst'atiu / vže za m'eny'e [...] zn'aju žy vuz'yty deś / puťutn'o rub'yty // tu pryv'ežy tak'i z'ij puťutn'a / i vyhań'ały z'avšy myn'e vyhań'ały bu ja b'uła st'arša / idy tam pidl'ij ! / na řič'i / tam typ'er zarusł'o fšo łab'ažam a tam b'uły kuřyś hurud'y

[E.: tam de riczka?] *de řička tak / ny b'uło t'oho t'oru... [E.: a jak nazyvajet'sia vasza riczka?] pr'utník / ta n'aša nazyv'aje še ta řička [...] vun'a vyp'hyv'aje s suťuk'iji / tu k'orskuji // i to b'uły hurud'y i b'uły / deku't'i m'ały řonki... // tam ř_ka byz'ł'ito / rus:t'eluvaty te puťutn'o / na ud'en bik / i vun'y du s'ońća / bił'yto ši // bu to n'ytk'a t'emna ně / a ř'h'o tak v'ybił'yty byz'ł'ito / to byz'deń n'a nič zabyr'ały / tre b'uło įty řo'ras / jak vun'o vže v'ysuxło / řo'ras vud'oju z'tyv'aty // na trav'i vun'o řyž'ało / to tak b'uło uo / to m'etramy buło / ny b'uło to řyr'oke / ja zn'aju čy b'uło na m'ety'r řyr'oke ?*

[...] *uo ja m'aju tu u'o d'yvan f_kuřny / s_t'oho puťutn'a / v'yšyt... v'ysyt // i toj / i to z'avšy vyhań'ała m'ama / ta id'it' pidl'yjty'e k'aży bu vže v'ysuxło ! // my b'ihaly to pidl'yv'aty / to" tak v'ybił'yto te puťutn'o / bił'eńke b'uło z'jidn'oho b'oku / bu to v'it' trav'y ně t'ilko z'vit'y v'it' s'ońća // potim ř'yty... [...] a pam'it'aju m'oja m'ama kal'is'ony ř'yła / m'itka kruř'ety / s_tyx s_t'oho v'łasne' puťutn'a / kal'is'ony ř'yła / tyš v_ruk'ař // i n'av'y't deś du m'amy prynus'yty / to ny k'aždy deś m'iu skruř'ety // 'ały jak to řud'yty f_tak'im hr'ubim ?*

Jak kiedyś robili pranie?

pam'it'aju jak pr'ała m'ama ti ti ti / bu še v nas tyx / tyš řy'e / čy t'ata ? čy jak'is nast'ilnyk ? // uo ubr'us tu nazyv'ały nast'ilnyk / žu m'ama zuř'yła... // m'ama pr'ała / b'uła tak'a b'očka na tak'yx trox nuh'ař / dyryv'ana / i m'ama var'yła p'ořit z vud'oju / zuř'yła / i toj hu'e'či p'ořit / tam ř'aży naskład'ała f_te / f_te dyryv'ane / tak'i buu zil'nyk nazyv'ały / to b'uło spy'e'ř'alne / i var'yła toj p'opeť / i tym hu'e'čym p'ořitom / t'eju vud'oju zaťyv'ała ti ř'aży // i prub'ujty'e p'otim v'ypraty to

[E: i jak?] *no / p'ořit / najš'o / puťutn'o hr'ube' / to punaž'yło ně / p'otim na dr'uh'i deń / to vže zast'yhło / i to vy'fih'aty i řš'ly na řik'u / i prařnyk'om / pr'ały i puťusk'ały / pr'ały i puťusk'ały // [...] a kruř'yty / t'ato řud'y u pumah'au kruř'yty / bu to na řik'u / zym'a ny zym'a //*

ta n'yńi (śmiech) n'yńi pr'alka a_u'to'mať'yčna pyr'e / pr'od'iš pyč'e (śmiech) / ty'liv'izor uhľid'ajty'e i še bid'a // a to řš'ly na řik'u zym'a ny zym'a / kuř'ina puzamyrza... / f'ar'tuř čy řp'idnyća / i dež zdur'o'vi b'uły... [...]

O weselu

[...] *pamńit'aju m'ama χud'yła y / pumah'aty na víšil'ê py'eč'y / a ja_o pih'n'ała za m'amuju // víšil'ê b'uło pyruh'iu / v'd'oma m'ama pyk'a tyš tak'i pyruh'y'e / na st'ojački // ny k'łała pyruh'a t'iko mač'ała f_smyt'ańi 'albu v'ud'yvi / žyb'y v'in_śi ny z'lip'yū / i na na st'ojački / tak_ūo rišk'amy ūo du hur'y nastavla... tu b'uła bl'aška jak χ'l'iba tyx pyruh'iv // i z'ver'χa pusmaruv'ała jaic'em // to še spyk'o / jak v'ysypała / fšo še' ro"z'ty't'ito jak p't'aške' / k'aždi us'obno // i ti pyruh'y'e v'łasne na víš'ilaχ py'e k'ły // py'e k'ły ti pyruh'y'e // i rub'yły syr / z' s'me't'ano"ju / tak'a m'ačanka kaz'ały // ta de to by n'yńi tam pust'avyyū / to by śi v'yśm'ijały s_ t'oho //*

pamńit'aju myńi na víšil'ê ta_ūo suš'itka / tak'a st'arša b'apka / pryn'eśta χ'ustku / f_pryz'eńti χ'ustku // a χ'ustka b'uła s_ krytonu / nurm'alna s_ pułutn'a / ūo tak'i ūo vz'ory vo b'uły jak to ku'p'yś // né žyb'y tak'a ūo duby't'ova jak'aś y... / žy śi ny mne žyby jak'aś k'v'ity jak to p'otim vže b'uły / ta de //

ja m'ała tu / pamńit'aju jak n'yńi / iidn'u χ'ustku / a r'ešta fšo / f_pud'ołok / f_fart'ux i'aići / smyt'anu / m'asło / syr / muk'u n'avyy'e t'n'eśty / na víšil'ê i'šty s_ tym // χ'p'opy hu'ri'uku no // a ja dist'ała χ'ustku i śi teju χ'ustkuju t'i'šyła / žy ja dist'ała χ'ustku // šo myńi s_ t'oho s'yra / s t'eji mu'k'ê žy pryn'eśty na víšil'ê / no šo? (śmiech) a hr'oši? / de tam! / iak'ejs pr'eze'nt / tak_o jak n'yńi kup'u'ut / ta de ! //

no i ja to v'łasne tak pamńit'aju jak m'ama piš'ła tam pumah'aty / tyx pyruh'iu / p'otim m'ama v'd'oma py'e k'a ti pyruh'y'e // i víšil'ê ūo nurm'alno v'm'yśki s'yra s_ smy't'anuju nańiš'ały nańiš'ały i / i tu pust'avyyły / tu pust'avyyły i tu / i tyx puruh'iu f_pułm'yyskaχ / i tar'e'li / z iidn'oho k'êtyška p'yły [...] no i'akoś p'yły / ja zn'aju czy to b'uły p'ani czy ny b'uły? / ta b'uły čo // z iidn'oho k'êtyška / typ'er k'aždi k'êtyšok m'usy m'aty s'v'i a / a ku'p'yś iid'en stił / iid'nym b'oko'm iid'en k'êtyšok / dr'uhim b'okom dr'uhí k'êtyšok / iid'en víd dr'uhuhu / iid'en víd dr'uhuhu // je ny du pu'ivnańe // [...]

Jak kiedyś ocieplano i ogrzewano chaty

[E.: czym kołyś pałyły v chatach?] *fšo dr'iv'amy / v'uhl'ie n'avyy'e ni'χ't'o ny znaū ku'p'yś // a na z'a'xit iak'is'mo zai'ix'ały znou torf / t'orfom [E.: jak torfom?] t'orfom pa'łyły [E.: torf kopały, zvidky vy take znały?] tak tak // my né 'ały ti pulak'e šo tam vže m'eškały / b'uły tak'i z'emli ... / tak'i č'orni to"rfuv'yستی tak'i / tu m'ały tak'u maš'ynu / k'ońi krut'yły jak f_k'e'r'ati / tam k'edały z'emlu i to vyχud'yło tak'i jak c'ehła // v'ęk'ši m'enč'v' zal'eży jak'a maš'yna b'uła / tak prasuv'ało to / no [E.: i tym pałyły?] tak / to suš'yły / to s'oχ'ło / to p'otim v_zyń'i pa'łyły tym t'orfom//*

[E.: jak to vysoch'ło to sie ne rozsypuva'ło?] *ny rus:'ypało bu to ta maš'yna stys'n'uła / vun'o v'ysuχ'ło i tak śi tr'ymało / jak buruv'yna / tak'a b'uła [E.: a jak*

borovyna?] *buruv^lyna / tu tak^a f^lepny / zym^la tak^a // buruv^lyna vže f^lk^lor^lnaχ je ... / v^lnas je m^lenčy buruv^lyny / ały jes ... / ały m^lenčy a tam / tu tam tak^li čarn^loz^{em} / tak^a buruv^lyna / a v^luhlⁱ niχ^lo ny zna^u t^lujka / de tu v^luhlⁱ ku^ly χto zna^u ? / tak^uo fšo d^lervom pa^lyły*

[E.: kołyś zahaty robyły, a u vas z czoho jich robyły ?] *š^lčuh^lo ? my zah^laty ny rub^lyły / v^lnas bu^u šal^lunok / v^lid r^lazu t^lato^u zrub^ly^u / my zah^lati^u ny rub^lyły / ały rub^lyły // χud^lyły... f^lyšće hrum^ladyły pu l^liši / nus^lyły n^lavy^{et}... / χto né / tu ma^u ku^lňa / tu pry^lvⁱs // čat^lyny su^lomu...*

[E.: szczo to take czatyna?] *čat^lyna / a^uvo / s^losna / s^losna jak ub^lit^la^{je} / hrum^ladyły // tu n^lavy^{et} l^ludy pry^lvuz^lyły du d^lomu to p^litp^laluvaty d^lobry b^lu^lo bu to su^lχ^a ta^lka... / tr^loška p^lid^luž^ly^u p^lid^l d^lruv^a i // zah^latu pam^lňit^la^{ju} p^levno [E.: a jak robyły tu zahatu?] tak na hr^lubo tu dav^laty / duš^lk^le / tam tak p^lχ^lato p^lχ^lato / šo χto š^lčuh^lo ma^u // su^lomy / ĩno t^lyš^laty no d^liru na v^likna... [...]*

O dawnych sposobach leczenia

[...] *b^luły takⁱ b^lapky^e ży ĩ^lajci l^lety... /sp^laluvaty // o tak o prubuv^laty / [E: šo spaluvaty ?] o ĩak^leš k^loče / p^litp^laluvaty // pam^lňe^lt^la^{ju} ży myn^le z^luby bu^lit^ly // m^lama myn^le zav^le^la du tak^lo^{ji} s^lar^lšu^o ĩi b^lapki / i vun^la my^lňi nakr^lyła lan^lym pu^lutn^lom / z f^lenu pu^lutn^lom / nakr^lyła my^lňi tvar // narub^lyła s^lt^loho^u k^loča tak^loho jak ĩa pu^lid^lała / ży to ĩp^lato si / t^ler^lo si // s^lt^loho^u k^loča narub^lyła tak^le^lχ ka^lulki^u / vun^la myn^le nakr^lyła tu ĩa ny v^lyd^lila / v^lyd^lila jak rub^lyła ti ka^lulky^e / a p^lotim myn^le nakr^lyła / i ĩa p^lotim m^lamy py^lata // vun^la ti p^litp^laluvata / a myn^le vže hr^lito tu bys te pu^lutn^lo / p^litp^laluvata i tak p^litki^lała //*

šo ĩedna duh^laruvata / d^lvi-try k^lenuła i zno^u tak duh^laruvaty / tak p^litki^lała / žyb^ly to si ny zai^lm^lyła ta / te pu^lutn^lo // a myn^le tu hr^lito // ĩa zn^la^{ju} šo to / šo to b^lu^lo / bu^u za lik // a č^lu^lam ży myn^le hr^lito f^ltvar / bu to ĩednak ... // a p^litki^lała žyb^ly ny t^lyž^lato na tim pu^lutn^li / bu by si zapa^llyto pu^lutn^lo / a tak p^litki^lała jak^lymyś ... / o i tak^le // ĩ^lajce^l l^lety // tak^le^l bu^u lik... [...]

O krowie i urokach

a ĩa vam sk^lažu udn^lu ist^lo^lij^u / zaiš^lt^lyśmo za kur^lovy / to ny nahryv^la^{je} bu to tak^le // mi^l t^lato ma^u brat^lanyča // v^lin bu^u byz nuh^ly / udn^lo^{ji} / bu^o ĩak b^luła p^lańščyna / tu tu deš bu^u bi^li i v^lin distav... y / ĩak^luś k^lulu i ĩmu nuh^la // m^luśiły ĩ^lmu n^lohu v^lidij^laty // a v^lin ma^u prut^lezu / v^lin / na z^la^lžit v^lyvyzły ho // v^lin tam huspu^ld^larku ma^u bu^u mu^lud^ly^l še χud^ly^u / a p^lotim vže na star^li l^lit^la / vže na pro^lt^leži vže ny dau

r'ady χud'yty // mau ž'įnku a d'it'yj ny m'ały // vun'y ny m'ały hu^ob'oje d'it'yj // a vun'a m'ała s'yyna za pań'enki i ĩ'h'o v'l'isi zab'yty / r'uska partyz'anka / buu kav'al'e'r // vun'y śi dist'ały bygd^a'ityj //

i vin mau kur'ovu // tu / tam ž'inka χud'yła / vud'yła na na na śn'uři pup'asta / tu v'in // ž'inka ĩak pum'erła / a v'in ŗ'eju pru'ezo^u'ju / v'in ny dau r'ady kur'ovi // i v'in pryjš'ou du nas / a my m'ały kur'ovu / śmo pryv'ežty z zaχ'odu // „oĭ hr'yńku !” k'ažy^e / „šo to...” bu v'in pryχud'yū / „šo to rub'yty ? / ĩa ny daĭu r'ady / kur'ova pu til'etu” / k'aže / ([w czasie rozmowy wchodzi do izby wnuk informatorki] wejście wnuka) / i kaže „ĩa ny daĭu r'ady ĩiĭi v'yvysty / kur'ova pu til'etu k'aży / duĭ'ety tr'eba / ĩa ny daĭu r'ady // m'oży ĩak'oho kupč'a ?” // a t'ato p'otim śi^e z m'amuiū

(zwrot do wnuka) žyl'izna / m'aješ v'bańačk'u / pyrypr'ośuiū / zah'r'ij sy v'bańačk'u i v'l'ij sy na tař'il... /

i v'in piš'ou / m'ama ŗ'atom śi pur'adyła / k'aży „ty znaie^e'ššo / tak fakt'yčno” / k'aży „star'yj kryv'yj” / każy / „m'oży by my vž'eły / sv'oju kur'ovu zav'edymo na... na spent a vižm'emo t'uiū // to pu til'etu ĩakr'as / mułuk'o ĩe” // noĭ pur'adyty śi / tu k'aży „nej b'udy” //

piš'ly zhud'yły tam tu kur'ovu / na dr'uh'i deń r'ano sv'oju kur'ovu v'yhnałyśmo tu na hur'ot fpaluv'ały / vž'ała m'ama śnur i ĩa / i hr'oši i piš'yśmo v'obi pu tu kur'ovu // noĭ my zaiš'ly tam / m'ama ĩmu ti hr'oši d'ała i k'aży^e / „iv'anye !” / v'in śi iv'an nazyv'au / „sχuv'aj hr'oši bu ž'yby χto ny toĭ” / bu v'in sam χłop'buu star'yj / k'aży „m'oży^eš zasp'aty abu šoś / m'oży χtoś pryĭ'ty / m'oży ti fkr'asty / by'r'y sχuv'aj hr'oši !” //

noĭ vin hr'oši zabr'au / a my kur'ovu vž'eły / zi śn'urom / pryv'eły na sv'oju t'onku / du sv'eĭi kur'ovy / fpaluv'ały i pas'uśi kur'ovy // na pułudne tre duĭ'ety bu r'ano v'yduĭiū // kur'ova mułuk'a ny p'usty ! // i d'oĭimo i d'oĭimo / ny k'opało ny... ĩic i t'ehnymo / i m'ama i ĩa i ny... cvyr cvyr cvyr / ny p'usty // no m'oży na v'ečy^er p'usty bu ĩi vže te v'ymńe vzb'ery^e bu to pu til'etu //

na v'ečy^er to s'amo // vže v'ymńe aš t'rišč'yt / tvyr'de v'ymńe / no a de nič ? // mus'ovo ĩi vže v'yduĭity // my v'obi sydym'o / ta de / ny p'ustyt mułuk'a // ĩa vžeĭ ĩ h'āžu / m'ama d'oĭit / ĩa piš'a duĭ'ety / m'ama h'ady / ta de ĩe // m'ama k'aży „ĭdy pu kryv'oho” ! du m'eny^e / „nej pr'yĭdy kur'ovu v'yduĭit” ! // pub'ihła ĩa / pryjš'ou / p'ału vžeū pryjš'ou / śiū p'it kur'ovu v'yduĭiū / v'yduĭiū kur'ovu //

šo b'udy^e r'ano ? r'ano to s'amo / r'ano to s'amo // to šo v'ečy^er v'yduĭiū / r'ano nam mułuk'a ny p'usty / ſpułudne mułuk'a na ... v'yvyłysmo p'asty ſpułudne ny p'usty // m'ama piš'a sam'a k'aży / „ĭdy ſč'ortu maĭ ! / zabyr'aj^usy tu kur'ovu ! ĩa ny... mułuk'a k'aży myń'i ny pusk'aje” // a ĩ'h'o syst'r'a t'oho kryv'oho / ĩ'ixata zy skł'epu / ały v'in vže pryjš'ou na hur'ot / du t'eĭi kur'ovy / i m'ama i ĩa / a vun'a biž'yt zy skł'epu / i fstup'yła // k'aży^e „šo kryv'yj ti hr'oši zamkn'uū ? kryv'yj ti hr'oši zamkn'uū / kur'ova ti mułuk'a ny dała / ny daĭe” ? //

*a m'ama „įdy įdy ty durnuv'ata !” / tą į pušmię'aty ši i pišty // i m'ama k'aży
 „zaby'r'aj sub'i kur'ovu / rub'y šo χ'očy's” ! // deš pišoų pišoų i / v'ojsko" b'uło t'uįka
 y... tu_uo_ł syl'i b'uło v'ojsko vop / vun'y b'uły z rud'ynamy / i deš įidn'oho v'opyka
 žinka / k'aży įa m'ańi / „d'ła m'atki v'ezne te kr'ove”” / deš ta m'aty b'uła d'alšy // i vy
 zn'aį'te vun'a pryįš'ła / na toį hur'ot / kur'ova še ši p'asła / s'ita p'it kur'ovu / kur'ovu
 v'yduįiła / kur'ovu ... hr'oši kryv'yį v'íd:'au m'ańi / a vun'a įmu zapłat'yła / i vun'a...
 i kur'ovu i zabr'ała kur'ovu // i vy by pud'umaty ?*